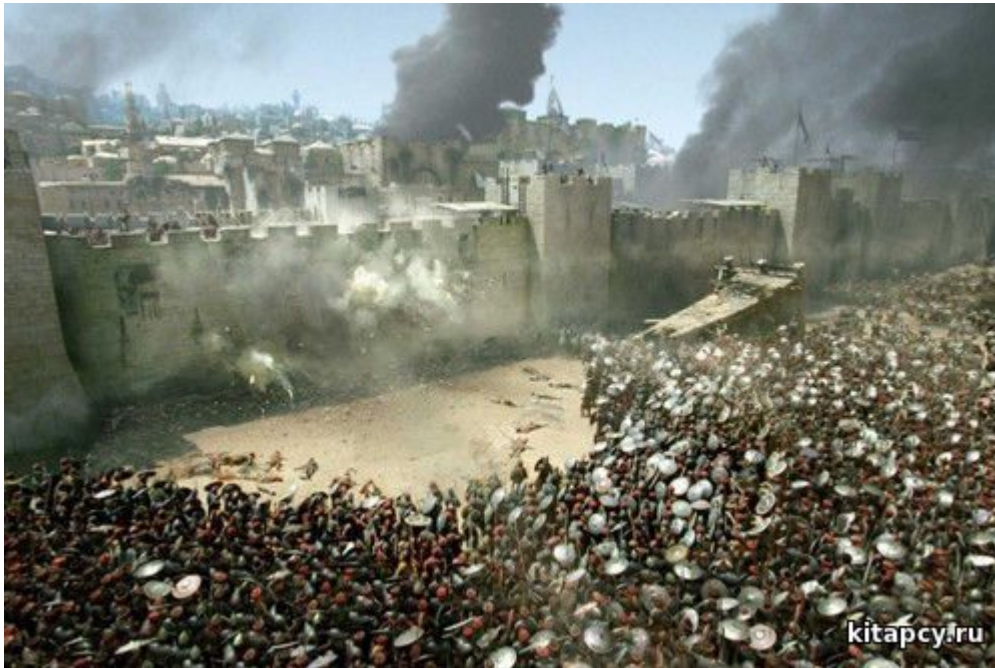

Selahaddin Eýýuby jöhitleriňem halasgäridi

Category: Kitapcy, Sözler, Taryhy makalalar

написано kitapcy | 26 января, 2025

Selahaddin Eýýuby jöhitleriňem halasgäridi SELAHADDIN EÝÝUBY
JÖHITLERIÑEM HALASGÄRIDI

Ierusalimiň azat edilmegi

Haçparazlar ahyrsoňunda Ierusalimiň alkymyna baranlarynda kalendaryň dili 1099-njy ýylyň 7-nji iýunyny görkezýärdi.

Adamzadyň adyna ysnat getirýän her dürli nejisliklerden gaýtmaýan bu goşun şäheri eýelemäge däl-de, ýok etmäge gelipdi.

Musulmanlar bilen ýaşaýan hristian goňsularynyň şäherden çykmagyna rugsat berdi.

Jöhitler bolsa özlerini musulmanlaryň ýanynda howpsuz duýýandyklary we daşarda ýok ediljekdiklerini bilýändikleri üçin şäherde galarman boldular.

Şäheriň goragyna jogap berýän goşun jöhitleriň bu islegini kabul etdi.

Jöhitler mundan öň öldürilip, bu şäherden sürgün edilipdiler we yslam halyflaryndan Hezreti Omar (r.a) şäheri alanda şäheriň musulmanlar we jöhitler üçin dini mukaddeslige eýedigini nygtap çykaran amannamasy bilen ähli ybadathanalaryň goraljakdygyna we ynançlaryň erkin boljakdygyna kanun arkaly kepil geçipsi.

Jöhitler bu amannamadan soň Hezreti Omaryň döwründe gaýdyp geldiler we uzak wagtlaп asudalykda, erkanalykda ýaşadylar, çünki Hezreti Omar (r.a) hristianlara üpjün eden bu dessurlaryny jöhitler üçin ýola goýupdy.

Ýagny, hristianlar jöhitleri mukaddes mekandan süren bolsalar, ilki başdan Hezreti Omaryň (r.a) kömegi bilen şähere gaýdyp gelipdiler.

Hezreti Omaryň amannamasynda şeýle diýilýärdi:

«Bismillahirrahmanirrahim.

Bu, Allanyň guly, möminleriň emiri Omar ibn el-Hattabyň Ilýa (Ierusalim) halkyna beren amanydyr.

Bu aman janyňa, mal-garasyna, buthanalaryňa we ybadathanalaryňda, syrkawларыňa, sagdynларыňa we beýlekilere berilýär. Olaryň buthanalary musulmanlar tarapyndan ulanylmaz we ýykylmaz. Buthanalardan we howlularyňdan, hristian haçларыňdan we mallaryňdan hiç zada degilmez.

Dinlerini üýtgetdirmek üçin basyş edilmez, hiç birine bu boýunça zorluk edilmez. Ilýa halky Medain halky ýaly jizýe bermeli bolar.

Bu ýerden aýrylyp, Ruma (Wizantiýa) we Luza gidibem bilerler. Gidýän adamlaryň jany we mal-garasy gidýän ýerine çenli gorag astyndadyr. Şäherde galýanlaryňam goragy kepillendirilendir. Ilýa halkyndanam ybadathanalaryny we haçlaryny taşlap, mal-garasy bilen bile Ruma gitmekçi bolýanlaryň jany, maly, haçlary gidýän ýerine çenli goragdadyr.

Şu seneden soň ol ýerde oturan islendik kişi islewe ilýa halky ýaly jizýe tölemek şerti bilen öňki ýerinde galyp, islese Ruma-da gidip biler.

Allanyň ähdi we Resulyň, halyflaryň we möminleriň debeti paýlaryna düşen jizýäni töläp ýaşadygysaýy şu ýerde ýazylygysy ýaly bolar.

Şaýatlar: Halid ibn Welid, Amr ibn As, Abdurahman ibn Awf, Mugawyýa ibn Ebu Sufýan».

1099-njy ýylda şäherde musulmanlar bilen deň derejede birahat bolan gatlak jöhitleydi.

Olar ençeme gezek uly zorluk-zulumlar bilen bu şäherden kowlupdylar we şäher elden gitse täze zuluma duçar boljaklaryny bilip durdylar.

Musulmanlar bir aýa golaý wagtlap gahrymanlarça gorandylar, emma 15-nji iýulda şäher elden gitdi.

Mundan soň edilen gyrgynçylyklary hut haçparazlaryň we günbatarlylaryň öz çeşmelerinden okalyň:

«Gersog we ýanyndakylar dessine gynyndan çykarylan gylyçlary, galkanlary, şlýomlary bilen köçelere we şäher meýdanlaryna gidip, ýaşyna we jynsyna seretmezden öňlerinden çykany gylyçdan geçirdiler. Çar ýanda şeýle bir adam kellesi üýşdi welin, jesetleriň üstünden depeläp geçmeseň, geçere ýol galmady».

(Giýom Tirskiniň «Haçparaz senenamasy»).

«Bular dişine çenl ýaraglanan we doly sowutly ýagdaýda üýşüp şähere girdiler we örän aýylganç gandöküşlik etdiler. Gersogdan we adamlaryndan diri sypanyryn öýdenler şäheriň beýleki tarapyna ýönelenlerinde, ýene olaryň eline düşdüler... Şeýlelikde şäherde şeýle bir köp adam öldürildi welin, üstün

çykanlaryň özlerem howpurgap başlady». (Giýom Tirskiniň «Haçparaz senenamasy»).

«...Goragdakylar gala diwarlarynyň aňry başyna we şähere gaçdylar, biziňkilerem olaryň yzyndan kowladylar we bileklerine çenli duşman ganynyň içinde ýüzyän gandöküşligiň edilen Süleýman ybadathanasyna çenli olary kerçediler».

(«Haçparazlaryň taryhy»/»Gesta Francorum»/«Деяния франков и других пилигримов, шедших в Иерусалим»).

«Gaçyp barýanlary wagşylarça kowlap, öňlerinden çykany öldürdiler, bu uruşdan has beter gyrgynçylykdy. Öýlerde, köçeleriň ugrunda birgiden kelleler, el-aýaklar pytrap ýatyrdy, esgerleriň we rysarlaryň üstünde aşak-ýokaryk depgiläp ýörenleri aslynda jesetlerdi». («Haçparazlar Ierusalimde. Bir popyň gözünden birinji haçly ýöriş», Raýmund Ažilskiý).

Ierusalim gyrgynçylygy

Elbetde, bu zulum diňe musulmanlara garşy bolmandy. Şäherdäki ähli jöhitleler üyşürilip, oğlan-uşak, çaga-çuga, aýal-ebtat, garry-gurty diýilmän diriligine oda atyldy.

Yzyndanam jöhitlelere şähere girmek gadagan edildi:

«Gaty köp adam öldürildi, jöhitleleri sinagoga jemläp, köpçülikleýin otladylar».

(Ibnül-Kalanisi, «Tarihu-Dymaşk»).

Jöhitler üçin Ierusalim ýene gadagan edilen şähere öwrüldi. Tä bu şäheri alýança gülmegi özüne haram saýan başga bir musulman serkerdesi gelyänçä...

- **Bir asyrdan soň Ierusalim täzedan azat**

Ierusalim goragyna serkerdelik eden Balian II Ibelin çaparlardan habar ýollap, Selahaddin bilen ikiçäk gürleşmek isleýändigini mälim etdi.

Balian mundan oň Selahaddiniň eline ýesir düşjek bolanda, Hytтын jeňinde gaçmasyna rugsat edilenleriň biridi.

Balian bu wakadan soň Ierusalimi ýaragsyz aýlanyp görmek üçin Selahaddin Eýýubdan rugsat alypdy, Selahaddin doňe bir gün galyp, Ierusalimden çykyp gitmek şerti bilen onuň haýýşyny kanagatlandyrypdy.

Balian Ierusalime gelende şäheriň ähli begzadalarynyň Hytтында Selahaddin tarapyndan ýa öldürilendigini ýa ýesir alynandygyny gördi.

Şäher halky Baliana şäherde galyp goraga serkerdelik etmegi haýýş etdi, emma Balian pereňlileriň içinde beren sözünde tapylýan iň lebizli aristokratlaryň biridi we ol Selahaddin Eýýuba şäherde galmajagyna söz beripdi.

Balian şäherden çykmanka ýagdaý bilen Selahaddin Eýýubyny habarly edip, özüne garşy söweşmegi we sözünü bozmagy üçin rugsat sorady.

Selahaddin Eýýuby

Selahaddin gyssagara ähli serkerdelerini gazap atyna atlandyrjak karara geldi. Ol Baliana beren jogabynda duşmanlarynyňam mertlerçe söweşmäge hakynyň bardygyny aýtdy we Baliany beren sözünden azat etdi.

Balian indi Selahaddin bilen Ierusalimiň gala diwarlarynyň önünde görüşmek isleýärdi.

Serkerdeleriniň närazylyklaryna garamazdan Selahaddin Balianyň görüşme teklibini kabul etdi.

Söweş hemme tarapdan alanda yslam serkerdesiniň peýdasynady we ol islese uly gyrgynçylyk edibem jeňi tamamlyp bilýärdi.

Serkerdeleri Selahaddiniň bu bolşuna düşünmeýärdiler we duşmanlaryny ýürekendirjekdigi üçin garşy çykýardylar.

Hatda käbir serkerdeler Selahaddini gereginden artyk ýükaýüreklilik etmekde we pereňlileriň janyny halas etmek üçin ýörişi gijikdirjek bolmakda aýyplap başlady.

Orlando Blum Balian II Ibeliniñ rolunda / «Asman patyşalygy» kinofilminde

Balian Selahaddiniñ garşysyna dikilende sözlän ýangynly nutugyny Ibn Esir şeýle beýan edýär:

«Balian her edip-hesip edip halkyň janynyň bagyşlanjakdygy sözünü aljak boldy, emma Selahaddin hiç zada söz bermedi. Ýüregini ýumşatmaga synanyşdy, ýöne peýdasy bolmady. Mundan soň ol oňa şu sözler bilen ýüzlendi:

– Eý soltan, sen bir zady bilip goý, bu şäherde sanyny diňe Allanyň bilýän sanyça köp adam bar. Olar çaknyşygyň dowam etmegini islänoklar, çünki başga birnäçe şäherde edişiň ýaly janlarynyň bagyşlanmagyny umyt edýärler, sebäbi olar durmuşy söýýärler we ölümi ýigrenýärler. Emma eger ölümiň gutulgysyzdygyny görsek, Alla bilýändir, ilki öz çagalarymyzy we aýallarymyzy öldüreris, eýelik edýän hemme zadymyzy ýakarys, size olja bolar ýapy ýeke dinar, ýeke dirhem, ýesir bolar ýaly ýeke erkek, ýeke aýal goýmarys.

Soňra «Mukaddes gaýany», «Aksa» metjidini, başga-da birnäçe ýeri weýran ederis, elimizdäki 5.000 musulman ýesiri öldüreris, soňra atlarymyzy we ähli haýwanlarymyzy ýok ederis. Ahyrsoňunda daşaryk çykarys we siziň bilen aldym-berdimli söweşe gireris. Aramyzdan biri sizden birnäçesini öldürmän ölmez».

Selahaddin Eýýuby

Aslynda Balianyň atýan haýbatlarynyň hiç bir babatda manysy ýokdy. Selahaddin ýörişi möhletinden öň tamamlap biljek güýje eýedi, emma ol şäherde gan akmagyny islänokdy.

Selahaddin Balianyň mukaddes ýerleri harap etmek haýbatyny öz serkerdelerini razy etmek üçin ulandy we pereňlileriň şäherden fidýe töläp çykmaklaryna rugsat berdi.

Döwlet gaznasyny taňkyradan bu ýörişde Selahaddiniň bu karary serkerdeleriniň nägileligini döredenem bolsa, Selahaddin Eýýuby altyn-kümüş bilenem, ýesir ele salmak bilenem az gyzyklanmaýardy.

Ahyrsoňy 1187-nji ýylyň 2-nji oktýabrynda yslam goşuny şähere girende ýeke adamyňam bitiniň burny ganamandy.

El-Yspyhany Selahaddiniň özüni alyp barşyny şeýle ýazyppy:

«Men soltana şeýle diýdim:

– Bu patriarh azyndan 200 müň dinara barabar baýlyk alyp barýar. Biz olaryň baýlyklaryny alyp gitmäge rugsat bersegem, buthanalaryň hazynalaryny äkitmegine rugsat bermedig-ä. Muňa ýol bermezlik gerek.

Emma Selahaddin şeýle jogap berdi:

– Baglaşan şertnamalarymyza gysarnyksyz eýermeli bolarys, şeýdenimizde hiç kimse ynananlary şertnamalaryň düzgünlerini bozmakda aýyplap bilmez. Gaýtam munuň tersine, hristianlar hemme ýerde biziň eden ýagşylyklarymyzy gürrüň bererler».

Gassan Masud Selahaddin Eýýubynyň rolunda / «Asman patyşalygy» kinofilminde

Selahaddin Eýýubyny ýeke-täk gyzyklandyran zat – musulmanlary «Aksa» metjidinde toplaý, ýeňiş namazyny okamakdy.

Şam kazysy Muhiddin Ibn el-Zeki Selahaddiniň geýdiren gara donuny geýip münbere çykanda, Selahaddin Eýýuby ömrüni bagyş eden arzuw-hyýalyňa ýetipdi.

Bu şanly ýeňişden soň Selahaddin Eýýuby ar aljak bolup azara galmandyr we Hezreti Omaryň amannamasyna gyşarnyksyz eýeripdir.

Eýýubynyň ýene bir çagyryşy-da jöhitleri gyzyklandyrýardy: çünki soltan hristianlaryň olar üçin girizen şähre girmek gadagançylygyny ýatyryp, jöhitleriň Ierusalime gaýdyp gelmegine rugsat beripdi.

Şonuň üçin iň ýigrenji sionistik çeşmelerde-de jöhitler Selahaddin Eýýuba garşy nälaýyk we biedep sözleri ulanmaýar.

Mehmet MAZLUM ÇELIK.

Penşenbe, 26.10.2023 ý. Taryhy makalalar